

.....
бывших Российской империи и Советского Союза. Хронологически документы из этих архивов охватывают конец XIX – XX столетие.

Ключевые слова: частный архив, исторический источник, рукописи, документы, фото, Чечельник, Подолия.

Kosakivsky V.A. PRIVATE ARCHIVES AS SOURCE FOR HISTORY PODOLIE (BASED ON THE MATERIALS WITH TOWN OF CHECHELNIK).

The article is devoted to a brief review of private archives Chechelnik residents of the town on the southeastern Podolie, which occupy important place among the historical Chronology. They include manuscripts, documents and photos that are valuable evidence of the history not only Chechelnik or Podolie, but all over Ukraine and the former - the Russian Empire and Soviet Union. Chronologically, the documents from these archives cover the end of XIX - XX century.

Keywords: private archives, historical sources, manuscripts, documents, photos, Chechelnik, Podolie.

УДК 94(477.42)«1918»:070

В.О. Венгерська

ВЛАДНИЙ КАЛЕЙДОСКОП 1918 Р.: ПОЛІТИКА ТА СУСПІЛЬСТВО (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ВОЛИНСЬКОЇ ПЕРІОДИКИ)

У статті, спираючись на матеріали двох періодичних видань (одного – помірковано-ліберального, іншого – соціалістичного за змістом) автор розглядає окремі особливості реалізації соціально-економічної політики як українських соціалістичних урядів, так і більшовицького, також політика консервативного уряду гетьмана П.Скоропадського. Особлива увага приділяється впливу різної за змістом та спрямованістю внутрішньої політики урядів на пересічне життя громадян.

Ключові слова: українська революція, Центральна Рада, Генеральний Секретаріат, німецька присутність, Рада народних міністрів, Гетьманат П. Скоропадського, Директорія, «місцеві гроші», Ліга громадської безпеки, погроми, концерти, курси для підготовки вчителів, гімназії, художні школи, театри.

Узагальнення стандартних шкільних та вузівських курсів історії України викликають потребу глибинного осмислення процесів та явищ одного із найцікавіших та складних її періодів – української революції 1917-1921 рр. Запропонований матеріал торкається подій лише одного року - 1918. Чому об'єктом дослідження став саме цей рік? За насиченістю подій, концентрацією яскравих особистостей, швидкістю змін політичних союзників, геополітичних впливів, політичних орієнтацій, він є одним із найбільш динамічних та неоднозначних. Протягом року на політичній арені України калейдоскопічно змінювалась влада, представники кожної нової мали власне бачення її політичного майбутнього та пропонували свої «рецепти» покращення життя. Саме в цей час спостерігається завершення еволюціонування від прихильності ідеям федералізму до політичної самостійності в середовищі українських націонал-демократів, діяльність яких пов'язується спочатку із Центральною Радою, пізніше - з Директорією; від загравань та проголошення можливості «самовизначення» для представників «національних окраїн» до категоричного його не сприйняття російськими більшовиками. Політичні зміни початку року відбувались на фоні триваючих військових операцій Першої світової та невдалих спроб поновлення російської імперії з її монархічною системою. Найтриваліший період цього року позначений створенням та функціонуванням української монархічної влади у формі Гетьманату П.Скоропадського. Кожна влада через принципові відмінності в базових цінностях та ідеологічних засадах намагалась запропонувати власні моделі реалізації соціально-економічної політики.

Одним із завдань статті є дослідження того, як пересічні громадяни сприймали ці зміни і чи впливали вони на особливості світосприйняття, духовності, повсякденного життя. Перехідні періоди, яким, без сумніву є досліджуваний етап, призводять до втрати життєвих, політичних, духовних орієнтирів. Руйнуються звичний уклад та ритм життя, певні норми та правила поведінки. Інформація, яку ми маємо можливість почерпнути зі сторінок тогочасної

.....
періодики «вихоплює» та фіксує щоденні події та явища – від глобальних новин, урядових постанов до вуличних замальовок, новинок культурного, наукового життя; кримінальної хроніки, приватних оголошень та інших речей, які в комплексі і дозволяють відтворити зміст та відчуття «дух» епохи.

Історіографія доби 1917-1921 рр. включає значну кількість різнопланових робіт. Зокрема, цій проблемі присвячена докторська дисертація В.П. Капелюшного [1], в якій ґрунтовно проаналізовано зміст та напрямки досліджень як сучасних вітчизняних вчених, так і радянських науковців, а також представників діаспори та європейських шкіл. Представники львівської історичної школи, серед яких особливе місце належить Я.Й. Грицаку [2] запропонували змінити підхід щодо хронології та логіки української революції - виділивши 1914-1923 рр. – як період, що в більшості східноєвропейських (та частково західноєвропейських) народів характеризується «стрибком» «із селян у націю», пов'язаний із початком першої світової війни та активізацією модернізаційних процесів.

Серед публікацій, в яких для вивчення окремих аспектів української революції використовувалися пресові матеріали, варто виділити статтю Г.В. Журбелюк [3, с. 165-167]. Особливу увагу автор приділив взаємозв'язку специфіки інформації та різноманітними газетними жанрами, особливо наголосивши на важливості таких як соціально-побутовий та історичний нарис. Але оскільки об'єктом дослідження виступала соціальна політика, то саме аналізу її змісту приділено основну частину статті.

Метою запропонованої статті є дослідження окремих особливостей соціально-економічної політики різних за ідеологічною платформою урядів, та її (політики) вплив на окремі аспекти буденного життя мешканців міст Волині.

У грудні 1917 р. загострилися стосунки між українською Центральною Радою та російсько-більшовицькою Радою Народних комісарів, що вилилось у збройний конфлікт. Нестабільна політична ситуація не порушила традиції зустрічі Нового року, але відображала посилення відмінностей в різних світоглядних установах. Так, кореспондент газети «Волинь» в номері від 5 січня повідомляє про випадок, що трапився під час святкування в одному із закладів Житомира, театрі «Гротеск». Під час виконання оркестром «Марсел'ези», всі присутні в залі встали. Лише один офіцер продовжував сидіти, мотивуючи це наступним: «Я українець та зобов'язаний вставати лише під час виконання українського гімну, оскільки знаходжусь на українській території» [4, с. 4].

На тлі святкових заходів дисонансом виступають наступні газетні повідомлення: «Вже декілька днів як в містечку Ліщин анархія, грабунки та вбивства. Населення піддається терору; багато хто виїздить. Поміщика Добровольського розорили. Днями відправили із Житомира частину вільного козацтва, яка була зустрінута пострілами. У відповідь також пролунали постріли. Серед селян - погромників – шестеро вбито, 15 поранено». З приводу загальнополітичної ситуації, зазначалось: «Козаки тіснять більшовиків. В Катеринославі більшовики захопили 6 мільйонів, пограбували пошту. Всі втікають» [4, с. 2].

Фактично в умовах реальної загрози втрати влади, Генеральний Секретаріат Центральної Ради ухвалює рішення про створення армії Української Народної Республіки на засадах добровільності та грошового утримання. Члени Секретаріату одразу захопились процесом українізації військових частин. В номері «Волині» від 8 січня 1918 р. оприлюднена постанова, підписана генеральним секретарем УЦР М.Поршем. Було видано наказ: «В умовах анархії, з'явилась значна кількість темних елементів, які прикриваються ім'ям українських вояків... З метою відрізнення українського козака від всіх злодіїв, оголошую:

а) всі козаки без відмінностей положення носять блакитні суконні погони, обшиті жовтим кантом;

б) знак спеціального виду зброї носить на петлицях комірця шинелі та мундира. Петлиці такого ж розміру та форми, що були в російській армії. Але також блакитні та з жовтим кантом;

в) всім частинам російської армії українського фронту та тилу залишаються погони захисного кольору та попередньої форми» [5, с. 1].

Зосередження уваги на зовнішніх атрибутах функціонування армії без належного організаційного підкріплення призвело до втрати часу. Як підтвердили наступні події, армія виявилась цілком небоєздатною. На початок січня радянські війська вже захопили Катеринослав, Олександрівськ, Полтаву, Чернігів, інші міста, та впритул наблизились до

Правобережної України. Більшовики намагались захопити владу і в Житомирі 8-9 січня. Через відсутність підтримки з боку переважної більшості мешканців міста, ця спроба залишилась невдалою. Загальною непевною ситуацією в Житомирі вирішили скористатись «темні» особистості різних «мастей». 9 січня загрожувало перетворитись на день погромів, які розпочались зі складу мануфактури Волинської Губернської продовольчої Управи. В цей час в місті розміщувався Перший чехословацький Гуситський стрілецький запасний полк. Саме до його керівництва звернувся губернський комісар А.Г. В'язлов з проханням надати допомогу для припинення погрому [6, с. 2]. Перебування в Житомирі цього полку пов'язується і з організацією концертів, інших культурних заходів. Так, в номері газети «Волинь» від 8 лютого розміщено оголошення про проведення, за підтримки полку, в залі музичного училища, концерту піаніста З.П.Давіда, полкового хору та оркестру під керівництвом Ф.Бартоша [4, с. 4].

Влада Української Народної Республіки не залишала без уваги культуру та освіту. З 15 січня 1918 р. в Житомирі було оголошено набір на земські дворічні педагогічні курси для підготовки вчителів вищих народних училищ. Для осіб, які по закінченні планували служити в училищах Волинської губернії, навчання було безкоштовним. А для найбідніших – передбачалась виплата стипендій. Заняття на курсах планувалось розпочати 26 січня. Наводимо список основних дисциплін та викладачів, які працювали на курсах: педагогічна психологія – М.В. Янович; російська мова та література – А.А. Ришков; українська мова та література – М.К. Чекавський (який, одночасно був комісаром Центральної ради по народній освіті на Волині); загальна історія - М.Л. Лятошинський (директор комерційного училища та батько видатного українського композитора); російська та українська історія - О.А. Фотинський, та інші. Спостерігався значний наплив бажаючих навчатись на курсах. Лише протягом одного тижня з моменту оголошення набору було зараховано 75 чоловік. З цього приводу репортер газети «Волинь» зазначав: «судячи з напливу слухачів, курси, відповідають моменту та обіцяють дати земству достатню кількість цілком підготовлених робітників для вищих початкових училищ». Курси розміщувались в приміщенні гімназії Н.В. Овсянникової на вул. М. Бердичівській, 25 [6, с. 2]. Як бачимо, земства, які були становими дворянськими інституціями, продовжували функціонування та співпрацювали з українським соціалістичним урядом.

В умовах цілковитої розрухи значні труднощі в своїй діяльності відчували банківські установи. Переважна кількість проблем пов'язувалась із відсутністю готівки. В цих умовах з'являються різні варіанти «місцевих» грошей. Керівництво Житомирського відділення державного банку прийняло рішення про видання клієнтам замість грошей банківських чеків. Урядові, міські та земські установи визнали банківські чеки достатньо забезпеченими та беззаперечно платіжними знаками. Чеки могли виписуватись і приватними банками на суми 50, 100, 200, 300 та 500 крб., а Житомирське відділення Державного банку ставило на їх обороті особливий штампель, який завірявся підписами керуючого та контролера. Банк брав на себе зобов'язання оплачувати чеки в міру накопичення готівки. Банківські чеки визнавались однаково цінними нарівні з готівкою та обов'язковими для прийняття без утримання жодних відсотків за їх розмін та розрахунки [7, с. 3].

Загальне враження про ситуацію, що склалась в цілому в Україні, та Житомирі зокрема, виразив в своїх «Мініатюрах» один із кореспондентів «Волині», С. Словинський: «Тепер нам не доводиться прагнути потужних відчуттів, ці відчуття приходять до нас самі» [7, с. 2]. Підтверджує ці враження повідомлення про постріл п'яного солдата в дитячу юрбу, у дворі будинку на вулиці Старовільській 17, в результаті чого було поранено дівчинку та у важкому стані доправлено до лікарні [7, с. 2]. В цих умовах в Житомирі створюється Ліга громадської безпеки, на яку покладається обов'язок організації мешканців міста для самооборони [8, с. 2].

Бердичівський кореспондент газети в номері від 23 січня ділиться своїми враженнями щодо нового складу міського самоврядування: «Виявляється, що соціалістичне міське самоврядування не платить по тим зобов'язанням, які були із легкістю видані населенню. Якби ви тільки читали багатообіцяючі реклами номера 5, які прикрашали свого часу вітрини, будинки та ін. Боже ж ти мій, що це була за реклама! Чого тільки не обіцяли нам!» [9, с. 2]. Як бачимо, час іде, незмінними лишаються лише політики.

Повертаючись до аналізу загальнополітичної ситуації, слід наголосити, що невітніші реалії змусили діячів Центральної Ради переглянути свої погляди на статус України, і цілковито перейти на позиції самостійності української держави – результатом цього

усвідомлення стала дещо запізнена поява Четвертого Універсалу, який проголошував Україну самостійною, незалежною державою. Подальший розвиток подій призводить до відставки уряду В. Винниченка. До Києва наближаються більшовицькі війська на чолі з М. Муравйовим. 25 січня члени Малої Ради і Ради Народних міністрів змушені були залишити Київ. 28 січня Центральна Рада прибула до Житомира. Оскільки міська дума не надала дозволу розташувати членів Ради безпосередньо у місті, мотивуючи це бажанням зберегти Житомир від розорення та руйнації в разі переслідування членів Центральної ради, було прийняте рішення про її розміщення в вагонах на залізничній станції [26, 261]. Тим часом більшовики продовжували наступ, Рада вимушена була продовжити свою подорож у напрямку до Коростеня. Новосформований український уряд на чолі з В.Голубовичем звернувся до німців по допомогу. 12 лютого німецькі частини зайняли Житомир [10, с. 262].

Тогочасна преса не встигала за змінами влади. Так, в житомирських газетах від 13 лютого було вміщено звернення представників більшовицької влади. В ньому повідомлялося про оголошення Подільської, Волинської та Київської губерній на військовому положенні, а Києва – на обсадному. Повідомлялось також про створення комітету «для керівництва оборони революційної України від західних імперіалістів» у наступному складі: Народного комісара у військових справах Ю.Коцюбинського, секретаря праці та промисловості М.Скрипника, секретаря пошт та телеграфу Я. Март'янова, керівника червоного козацтва О.Примакова. Завершувався текст звернення досить красномовно: «до процесу риття окопів має бути залучена вся буржуазія України» [10, с. 2]. Цього ж дня, тобто 13 лютого Центральна рада повертається з Коростеня до Житомира. Її члени зайнялись активною законотворчістю. 9 березня - день повернення УЦР до столиці української народної республіки – Києва. Новий період пов'язується зі спробами на дипломатичному рівні досягти хоча б якоїсь перерви в бойових операціях та відстоюванням українських майнових інтересів. В результаті діяльності державної комісії з товарообміну між Україною та центральними державами, було досягнуто домовленостей про повернення Україні захоплених у більшовиків 800 паротягів, 3000 вагонів [11, с. 2]. 30 березня Рада народних міністрів УНР вирішила звернутись до уряду народних комісарів з нотой, в якій пропонувалось негайно розпочати мирні переговори. В номері газети «Волинь» від 30 березня розміщено статтю «Більшовизм перед всенародним судом». Основна ідея автора виражена в наступних словах: «Більшовизм не російська хвороба (за походженням). Але вона заразила організм, який не був готовий до цієї хвороби і швидко знищила його. За своїми наслідками – більшовизм явище виключне» [12, с. 2].

Німці мали значні претензії щодо діяльності Української Центральної Ради, що не в останню чергу призвело до перевороту та приходу до влади в Україні гетьмана П.Скоропадського 29 квітня 1918 р. Особливістю державного будівництва періоду Гетьманату стала військова іноземна присутність. П. Скоропадський взяв на себе зобов'язання з виконання угод, підписаних в Брест-Литовську представниками Центральної Ради. За твердженням фахівців, П.Скоропадський свідомо пішов на встановлення тимчасового авторитарного режиму, в умовах якого можна було говорити про наведення певного порядку [13, с. 106]. В урядовому зверненні, розміщеному не тільки в столичних а й провінційних газетах, зазначалось: «Основним завданням уряду, який має тимчасовий, перехідний характер, є те, щоб закріпити на Україні державний порядок та в умовах цілковитого спокою довести країну до моменту скликання народного представництва. Необхідно розробити виборчий закон, в чому уряд розраховує на сприяння з боку людей державного досвіду та наукового знання» [14, с. 1].

В умовах приходу до влади нової політичної сили партії лівого спрямування змушені були визначатись зі своїми подальшими кроками. В пресі з'являється заява представників різних політичних сил, в якій зазначається: «Політичні партії, не виключаючи лівих есерів, заявляють про себе як про непримиренних ворогів советського уряду. На ґрунті боротьби з більшовиками, всі партії об'єднались та розробили програму мінімум. Представники навіть соціалістичних партій вважають прийнятною для себе конституційну монархію з демократичним парламентом» [15, с. 2].

Волинським німецьким комендантом було призначено оберст-лейтенанта Ендерса. 20 травня в місцевій пресі ним було розміщено достатньо красномовний наказ, з якого наведемо найбільш цікаві, на нашу думку, моменти: «Всі поля мають бути негайно оброблені та засіяні, врожай збере той, хто його засіяв. Домашні тварини забороняється випускати на сінокоси та

.....
чужу землю. Негайно повернути все майно німецьким колоністам. Припинити будь-яку агітацію як проти української, так і проти німецької влади» [16, с. 1].

Попередньому українському уряду не вдалось створити розгалуженого апарату управління на місцях. Тому представники нового, в першу чергу, звернули увагу на роз'язання цієї проблеми. 14 травня замість комісарів УЦР були призначені старости. Волинським губернським старостою призначили Д.Ф.Андро [10, с. 265]. Наступні декілька місяців позначились відносним спокоєм та поверненням житомир'ян до більш звичного, розміреного життя. Газета «Волинь» повідомляла про відкриття в Житомирі одразу двох середніх навчальних закладів з правами урядових: вечірньої гімназії для дорослих М.Л. Шерешевської на вул. Петроградській, 19, та гімназії Л.Я. Стуля [17, с. 4]. Було відкрито художню школу з пошиття «изящной обуви». З'явилися оголошення про надання приватних уроків танцю (артистом варшавського балету Д.Козловським); гри на фортепіано та музичної теорії для підготовки вчителів до педагогічної діяльності та вступу до консерваторії. В місті знову активно почали функціонувати театри, кінотеатри, про що в кожному номері місцевої преси інформували афіші: в міському театрі вистава «Маруся Богуславка», у великому садку Хорошанського – «Старенькі та дівчатка», в Малому театрі Мянновського – картина «Покупці душі та тіла» з гастрольями Августи та Леоніда Мустевич; в кінотеатрі «Люкс» картина «Диявол» з виступом балерини.

Журналісти повернулись до підготовки та публікацій аналітичних статей. Зміст однієї з яких, розміщеної в газеті «Волинь» від 10 травня 1918 р., викликає зацікавленість через співзвучність з так би мовити «сучасним політичним моментом»: «Партійність – справа негідна. Партійний уряд, який застигає в певних межах та умовах, не може не бути однобоким. ... Замініть партійну програму зводом законів, які чітко виконуйте і тоді обиватель спокійно зітхне» [18, с. 2].

Період гетьманату позначений певними успіхами у фінансовій справі. Міністром фінансів в уряді П.Скоропадського був К.Ржепецький, поляк за національністю. Одне із найпомітніших досягнень – заснування та відкриття Державного та Земельного банків. Українська преса повідомляла про можливе відкриття в декількох містах німецьких банків. Представники української кредитної канцелярії узгоджували безпосередньо в Берліні питання друку знаків українського казначейства. Була розпочата підготовка до переходу на українську валюту. Але через прив'язку до німецької марки, економічні наслідки війни, дефіцит бюджету, гроші не вдалось втримати від знецінення.

Основними недоліками держави П.Скоропадського традиційно називають низьку соціально-економічну ефективність та орієнтацію в діяльності на засади консервативної доктрини, яка на той момент не мала одностайної підтримки в суспільстві. В результаті швидкими темпами зростало незадоволення урядом та його керівниками з боку селянства та мало заможних верст населення, що і призвело до чергової зміни влади.

У Києві було створено український революційний комітет, який оприлюднив «Відозву до населення», написану В.Винниченком. Головним отаманом військ було проголошено С.Петлюру. До антигетьманського руху активно почали долучатись військові об'єднання, повстанські загони на зразок загонів отамана Зеленого. Слабким місцем повстання стало те, що до нього почали активно залучались маргінально-кримінальні, люмпенізовані елементи, схильні до влаштування погромів, розбою та грабежів. 14 листопада було створено альтернативний уряд – Директорію.

В ніч на 27 листопада гетьманська влада залишила Житомир. Але німці ще лишались у місті, що не могло не викликати збройних сутичок. Бої точились з перемінним успіхом, врешті-решт, 13 грудня німецький гарнізон залишив місто і в ньому було встановлено владу Директорії [10, с. 267]. Знову були відновлені органи республіканського правління, почала видаватись перша україномовна газета «Громадянин», редакція якої розташовувалась на вул. В.Бердичівській, 14.

В одному із перших грудневих номерів газети було розміщено статтю «Під суд!» [22, с. 2] із закликом віддати під суд П. Скоропадського та міністрів його уряду які, як зазначалось, «сім місяців розпродавали народне добро, цинічно і відверто спекулювали». Головним закидом на адресу П. Скоропадського стало «умисне руйнування військової сили держави, та віддача німцям і спекулянтам державного майна». Міністр фінансів К. Ржепецький звинувачувався у «заплутані справ української валюти з очевидно корисливих причин,

поставивши її в залежність від бажань московських банкірів та комбінацій німецьких банків» [23, с. 2]. Подібні закиди висувались до всіх міністрів гетьманської держави. Критикуючи попередній уряд, представники Директорії не змогли запропонувати власної конкретної програми діяльності та створення умов для консолідації суспільства. Хоча, окремі спроби об'єднання різних за ідеологічними установками організацій з метою координації діяльності, спостерігались. Так, в Житомирі було створено філію Українського національного Союзу, до складу якого входили представники наступних політичних сил та громадських організацій: 1) соціалістичного спрямування – української соціал-демократичної партії, партії соціалістів-федералістів, есери, соціал-трудовики, «Селянської Спілки»; 2) національно-ліберального - представники «Старої Громади», члени Волинської губернської «Просвіти», члени Братства св. Спаса, Ради кооперативних з'їздів на Волині, волинського Союзу кредитних кооперативів; 3) професійні об'єднання - Спілка вчителів-українців, члени Української Громади залізничників, Української Громади Поштарів-телеграфістів [24, с. 4]. Як бачимо, представництво було досить широким, але, (і це вже в наш час стало традицією), члени Союзу почали займатись поділом приміщень, портфелів, і ні на крок не наблизились до розв'язання по-справжньому нагальних проблем. Хоча в сфері культурництва діяльність лишалась жвавою. Організовувались концерти українських хорових колективів, оскільки період був передсвятковий, виступи складались із різдвяних колядок, українських співанок. В місті продовжували функціонувати школи. Повідомлялось про відкриття з 1 січня 1919 р. історико-природничого та сільськогосподарського відділів Волинського центрального музею за безпосередньої участі членів Товариства Дослідників Волині [25, с. 4]. В цей же час, в одному із останніх номерів «Громадянина» за 1918 р., з'являється стаття під назвою «Наша орієнтація». В ній мова йшла про ставлення представників Директорії до більшовиків та можливих союзів з ними. Зокрема, зазначалось: «Ми ставимось з осудом до руйнівних експериментів більшовиків. Це герої переломної доби. То ж федеруватись з тими, хто не має будучини, не має рації, бо це загроза і нашій будучині. Єдиною нашою орієнтацією є Українська Народна республіка, одна, неподільна» [26, с. 1].

Підсумовуючи викладене у статті, слід зазначити, що спільним в діяльності і соціалістичних і консервативних українських урядів лишалось, як і протягом всього XIX ст., значне культурницьке наповнення та спрямування. Тобто та сфера діяльності, в якій українці вже мали певний досвід і надалі поглиблювали його через розвиток шкільництва, музичного та театрального мистецтва. Розуміння консервативним урядом важливості для нормального функціонування держави банківської сфери та необхідності зміцнення грошової одиниці, мало короткочасні позитивні наслідки. Щодо інших політичних та державницьких навичок, як таких, на жаль, переважна більшість (особливо представники соціалістичного табору) не мала. Відсутність внутрішньої єдності в кожному із українських урядів лише посилювали існуючі прогалини.

Загальна невизначеність та непевність знаходила своє відображення на сторінках тогочасної преси. Соціальні та політичні настрої, характерні для тогочасного суспільства дивним чином співзвучні із сучасною ситуацією в Україні: перманентний конфлікт між федералістами, самостійниками, монархістами, соціалістами, аналіз складу тогочасної міської Думи Бердичева; прихід до влади нової політичної сили розпочинається зі звинувачень у непрофесіоналізмі представників попереднього уряду; після чергової зміни влади з'являються закиди щодо фактичного «відмивання» коштів, створенні відповідних структур через які і здійснювались різноманітні оборудки, звинувачення у зраді національних інтересів. На тлі цих подій – роздуми їх сучасників про суть більшовизму та його безперспективність. В цьому контексті, на нашу думку, подальшого аналізу потребують матеріали періодичних видань різного спрямування, з метою відстеження змін у настроях, ідеологічних настановах пов'язаних із встановленням політичної моделі, що базувалась на непопулярних в українському суспільстві ідеях.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Капелюшний В.П. Автореферат дисертації доктора історичних наук: 07.00.06. – Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2004.
2. Грицак Я.Й. Українська революція, 1914-1923: нові інтерпретації. [Електронний ресурс] / www.lnu.edu.ua.

3. Журбелюк Г.В. Соціальна політика УНР: загальний та регіональний аспекти (кореляційний аналіз преси Бердичівщини) //Житомирщина на зламі тисячоліть: Науковий збірник «Велика Волинь»: Праці Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині. – Т.21. – Житомир, 2000 - С. 165-167.
4. // Волинь (Громадсько-політична газета Волинської губернії). – 1918. – 5 січня.
5. Там само. – 1918. – 8 січня.
6. Там само. – 1918. – 9 січня.
7. Там само. – 1918. – 8 лютого.
8. Там само. – 1918. – 5 лютого.
9. Там само. – 1918. – 23 січня.
10. Костриця М.Ю., Кондратюк Р.Ю. Житомир: підручна книга з краєзнавства. – Житомир, 2006.
11. Волинь. – 1918. – 8 лютого.
12. Там само. – 1918. – 15 січня.
13. Рубльов О.С., Реєнт О.П. Українські визвольні змагання 1917-1921 рр. – К., 1999.
14. Волинь – 1918. – 13 лютого.
15. Там само. – 1918. – 28 березня.
16. Там само – 1918. – 30 березня.
17. Там само. – 1918. – 13 травня.
18. Там само. – 1918. – 9 травня.
19. Там само. – 1918. – 10 травня.
20. Там само. – 1918. – 10 травня.
21. Там само. – 1918. – 10 травня.
22. Громадянин (Друкований орган Українського Національного Союзу) - № 1. – 1918.
23. Громадянин. – 1918. – №1.
24. Там само. – 1918. – №2.
25. Там само. – 1918. – № 4.
26. Там само. – 1918. – №3.

Венгерская В.О. ВЛАСТНЫЙ КАЛЕЙДОСКОП 1918 Г.: ПОЛИТИКА И ОБЩЕСТВО (ПО МАТЕРИАЛАМ ВОЛЫНСКОЙ ПЕРИОДИКИ).

В статье, опираясь на материалы двух периодических изданий (одного - умеренно-либерального, другого - социалистического по содержанию) рассматриваются отдельные особенности реализации социально-экономической политики как Украинских социалистических правительств, так и большевистского, также политика консервативного правительства гетмана П.Скоропадского. Особое внимание уделяется влиянию разной по содержанию и направленностью внутренней политики правительств на рядовую жизнь граждан.

Ключевые слова: Украинская революция, Центральный Совет, Генеральный Секретариат, немецкое присутствие, Совет народных министров, Гетманат П. Скоропадского, Директория, «местные деньги», Лига общественной безопасности, погромы, концерты, курсы для подготовки учителей, гимназии, художественные школы, театры.

Vengersca V.O. IMPERIOUS KALEIDOSCOPE Is A 1918 R.: POLICY AND SOCIETY (ON MATERIALS Of VOLINSCOI PERIODICALS).

In the article, leaning against materials of two magazines (one - moderate-liberal, other - socialistic on maintenance) the separate features of realization of socio-economic policy are examined both the Ukrainian socialistic governments, and bolshevist, also the policy of conservative government of hetman P.Scoropadscogo. Special attention is spared to influencing of different on maintenance and orientation of domestic policy of governments on the ordinary life of citizens.

Keywords: Ukrainian revolution, Central Advice, General Secretariat, German presence, Council of folk ministers, Getmanat of P. Scoropadscogo, Directory, «local money», League of public safety, pogroms, concerts, courses for preparation of teachers, high schools, artistic schools, theaters.